

ĀTRA
PASAULE
UN LĒNS
DARBS AR JAUNATNI

Pētījums Latvijā, Īrijā un Ziemeļmaķedonijā - galvenās atziņas

2022.GADA JANVĀRIS

Šis pētījums tika sagatavots un publicēts kā intelektuālais rezultāts Erasmus+ KA2 stratēģiskās partnerības projekta “SLOW Youth Work - Supporting Long-term Outcomes With Youth Work” (projekta numurs 2020-2-LV02-KA205-003357) ietvaros. Projektu īstenoja ContextED no Latvijas, Beyond 96 Youth Club no Īrijas un Union for Youth Work no Ziemeļmaķedonijas.

Publikācijas autore ir Dr. Oonagh McArdle, savu ieguldījumu sniedza arī Janice McGarry, Santa Ozoliņa, Dragana Mitrovikj, Martina Jachevska, Sintija Lase un Dragan Atanasov.

Publikācijas maketu un dizainu veidoja Riste Skortov.

“Līdzfinansē Eiropas Savienība. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus un viedokli, un ne obligāti Eiropas Savienības, Eiropas Komisijas vai Nacionālās aģentūras (Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras) viedokli, kuras nav atbildīgas par tajā ietvertās informācijas jebkādu izmantošanu.”

Šī publikācija satur tikai fragmentus un to tulkojumu.

Ar pilnu pētījumu saturu angļu valodā var iepazīties šeit: <https://slowyouthwork.org>

Jaunatnes starptautisko
programmu aģentūra

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Kopsavilkums.

Šajā ziņojumā apkopoti secinājumi, kas gūti Erasmus+ līdzfinansētā projektā, kurā piedalījās jaunatnes darba praktiķi un pētnieki no Īrijas, Latvijas un Ziemeļmaķedonijas. Projekta mērķis ir veicināt ilgtermiņa un iekļaujošu jaunatnes darba rīcībpolitiku un praksi projekta partnervalstīs un visā Eiropā. Tā secinājumi liecina, ka darbam ar jaunatni, kas var dot vislielāko ieguldījumu sabiedrībā, ir nepieciešams laiks, dziļums, process, nepārtrauktība, ilgtspēja un autonomija. Projekta partneri ir radījuši terminu “lēns darbs ar jaunatni”, lai aptvertu šos un citus elementus, kas sīkāk izpētīti un aprakstīti šajā pētījumā. Ir aplūkoti arī faktori, kas veicina vai ierobežo šāda veida darbu ar jaunatni. Secinājumi parāda vairākus veidus, kā ātras politikas veidošanas un programmu prasības ietekmē darbu ar jaunatni praksi, uzsverot, ka pašreizējā jaunatnes politika dod priekšroku ātriem risinājumiem, no kuriem daudzi ir īstermiņa, balstīti uz terapiju, vērsti uz indivīdu un novērtēti, izmantojot kvantitatīvus “mērīšanas” instrumentus. Šajā ziņojumā ierosināts, ka, skatoties uz darbu ar jaunatni kā uz lēnu darbu ar jaunatni, tiek uzsvērtas tā labākās īpašības. Tajā ir ieteiktas rīcībpolitikas veidošanas un prakses sistēmas, lai aizsargātu darbu ar jaunatni prakses integritāti, tostarp tiktu stiprināti mehānismi dialogam starp jauniešiem, jaunatnes darbiniekiem un darbu ar jaunatni rīcībpolitiku.

Priekšvārds.

Darbs ar jaunatni kā intervence, kuras mērķis ir uzlabot jauniešu, viņu kopienu un sabiedrības dzīvi, kļūst arvien plašāk izplatīts visā Eiropā. Šī pieaugošā atzišana dažos gadījumos ir novedusi pie tā, ka valdības ir mainījušas savu attieksmi pret darbu ar jaunatni kā mehānismu politikas un sabiedrības problēmu risināšanai. Tajā pašā laikā, svarīgas laba darba ar jaunatni iezīmes, kas prasa labi pavadītu laiku, cieš no neolīberālisma elementiem, ātruma, efektivitātes un izvairīšanās no riska. Rezultātā cieš jauniešu saņemto pakalpojumu kvalitāte un darba ar jaunatni potenciāls kopumā. Paturot prātā šīs bažas, šī projekta mērķis bija izpētīt, kas ir labs darbs ar jaunatni un kas tam ir nepieciešams. Atzīstot, ka laiks un dziļums ir svarīgas laba darba ar jaunatni prakses iezīmes, mēs pieņemam terminu “lēns darbs ar jaunatni”, lai aprakstītu holistiskus procesus, kuru centrā ir jaunieši un kuru turpmāko rezultātu pamatā ir pašu jauniešu īstermiņa vajadzības un ilgtermiņa intereses.

Projekta partneri Īrijā, Latvijā un Ziemeļmaķedonijā pētīja lēnā darba ar jaunatni iezīmes, to, kā to ietekmē jaunatnes darba politika mūsu kontekstā, un nosacījumus, kas nepieciešami, lai tas notiktu, vienlaikus piedāvājot ieteikumus pārmaiņām. Mēs ceram, ka šis dokuments rosinās sarunu par lēnu darbu ar jaunatni un palielinās tā īstenošanas iespējas, uzlabojot saikni un izpratni starp jauniešiem, jaunatnes darbiniekiem un jaunatnes darba politikas veidotājiem.

Lēns darbs ar jaunatni – galvenās iezīmes.

Šajā nodaļā ir izklāstīti pētījuma secinājumi par lēnā darba ar jaunatni galvenajām iezīmēm un pazīmēm. Šā projekta izstrādes gaitā partneri izveidoja terminu “lēns darbs ar jaunatni”, lai uzsvērtu uz dziļām vērtībām balstītu ilgtermiņa pieeju darbam, kas vērsts uz jauniešu no dažādām vidēm holistisku vajadzību apmierināšanu. Tomēr lēnā darba ar jaunatni jēdziens ir jauns, tāpēc pētījuma dalībniekiem tika jautāts, ko viņi uzskata par laba darba ar jaunatni būtiskākajiem elementiem. Tas tika sīkāk izpētīts fokusa grupās ar praktizējošiem speciālistiem un PhotoVoice sarunās ar jauniešiem visās trijās valstīs. Šajās metodēs iegūtie dati raksturoja jaunatnes darba praksi, kas sasaucas ar Eiropas Padomes Jaunatnes departamenta jaunatnes darba aprakstu, kurā darbs ar jaunatni tiek raksturots kā uz vērtībām orientēts, uz jaunatni vērsts, brīvprātīgs, attīstošs, pašrefleksīvs un kritisks, kā arī attiecībās balstīts (Council of Europe, 2015). Šīs iezīmes tika analizētas līdztekus partneru veidotajai izpratnei par lēnu darbu ar jaunatni kā tādu, kam nepieciešams laiks, dziļums, process, ilgtspēja, nepārtrauktība un autonomija. Šīs analīzes rezultātā tika secināts, ka tas, ko projekta dalībnieki saprot ar labu darbu ar jaunatni, patiesībā uzsver lēna darba ar jaunatni iezīmes.

Šīs īpašības un prasības ir šādas:

- Uz attiecībām vērsts darbs. Komunikācijas attīstīšana un uzticības veidošana notiek pakāpeniski.
- Iekļaujošs, demokrātisks un atvērts. Iesaistot plašu jauniešu grupu, atspoguļojot un cildinot vietējās kopienās pastāvošo daudzveidību. Fiziskā telpa ir atvērta visiem, radot drošības, integrācijas un piederības sajūtu, kurā jaunieši piedalās, jo tā atbilst viņu vajadzībām un interesēm. Iekļaujošu, demokrātisku telpu izveide, kurās jaunieši jūtas piederīgi, ir sarežģīts darbs, kas prasa neatlaidīgas pūles.
- Plānots, bet nenoteikts un pielāgojams; veidots, pastāvīgi sadarbojoties un komunicējot jaunatnes darbiniekiem un jauniešiem, darbu plānojot atbilstoši pašu jauniešu vajadzībām un prasībām, vienlaikus esot pietiekami elastīgam, lai sekotu līdzi jaunām tendencēm.
- Reaģējošs; “lēns darbs ar jaunatni” var būt arī - ātrs! Būtībā tas nozīmē, ka darbs ar jaunatni var būt spontāns un novirzīties no iepriekš noteiktiem un paredzētiem rezultātiem un darba kārtības, lai ātri reaģētu uz jaunietim/grupai radušos problēmu un jautājumiem.
- Izglītojošs un attīstošs; neformālās izglītības procesi sākas tur, kur jaunieši atrodas, bet laika gaitā veicina viņu izaugsmi un attīstību.
- Uz grupu balstīts; izglītības process darbojas ar un caur grupām - caur attiecībām starp jauniešiem un jaunatnes darbiniekiem, kā arī caur attiecībām starp jauniešiem grupā, veicinot vienaudžu izglītību.

- **Sadarbība un ieguldījums;** balstās uz partnerībām ar jauniešiem un kopienām, kuru daļa viņi ir, un sistemātiski veido konsolidētas saiknes un integrējas ar citām organizācijām, kas strādā ar jauniešiem.
- **Radošs un inovatīvs.** Spēj izmēģināt jaunas pieejas; spēj pieļaut kļūdas un mācīties no tām, cenšas mācīties no prakses un uzlabot to. Uzlabojumi tiek veikti laika gaitā, jaunatnes darbiniekiem reflektējot un uzraugot šos procesus.
- **Ilgtspējīgs.** Jaunatnes darbinieki darbojas kā stabila, uzticama sastāvdaļa jauniešu dzīvē, veidojot svarīgas attiecības, kas laika gaitā tiek veidotas un uzturētas. Tā neaprobežojas ar īstermiņa intervencēm vai vienreizējām darba kārtībām.
- **Kvalificēts un prasīgs** - pieprasa, lai praktizējošie darbinieki apgūtu zināšanas, prasmes, vērtības un principus, ko pastāvīgi piemēro apzinātā, pārdomātā praksē.
- **Ietekmīgs.** Šo principu kopējai ietekmei darbībā ir redzama pozitīva ietekme uz jauniešu individuālo un kolektīvo dzīvi. Jaunieši jūtas ērti, uzklausi, iedrošināti un pilnvaroti veikt pārmaiņas, kas viņiem ir nepieciešamas viņu pašu dzīvē, jaunatnes darbā, viņu kopienās un sabiedrībā.

Kopumā šis principu uzskaitījums atspoguļo darbu ar jaunatni kā dziļu, holistisku, uz jauniešiem vērstu, ilgtermiņa procesu, kura mērķis ir pārveidot jauniešu individuālo un sabiedrisko dzīvi. Pētījumā arī uzsvērts, ka, lai šie principi veidotu praksi, ir nepieciešamas noteikti pamatnosacījumi. Tomēr pazīmes liecina, ka daudzas no šīm specifikācijām nav ieviestas. Nesen (2021. gadā) Eiropas Komisijas veiktajā pētījumā par darbu ar jaunatni ES konstatēts, ka 33 % jaunatnes darbinieku uzskata, ka viņi ir pārāk aizņemti, un tas atspoguļojas arī mūsu veiktajā aptaujā, kurā piedalījās jaunatnes darbinieki visās trīs projekta valstīs: 45 % respondentu uzskatīja, ka viņu darba temps ir pārāk straujš. 21 % norādīja, ka lielāko daļu sava laika pavada strādājot ar jauniešiem, un tikai 18 % lielāko daļu laika pavada strādājot ar jauniešiem klātienē. 30 % norādīja, ka pirms programmas īstenošanas ar jauniešu grupu, viņiem nav pietiekami daudz laika, lai novērtētu un izprastu viņu vajadzības. Lai maksimāli izmantotu darba ar jaunatni potenciālu, politikai un praksei ir jābūt saskaņotai, lai radītu apstākļus labākajiem rezultātiem jauniešiem.

Īrija, Latvija, Ziemeļmaķedonija- kopīgās tēmas un galvenās atšķirības.

Analizējot fokusa grupu un politikas analīzes rezultātus Īrijā, Latvijā, Ziemeļmaķedonijā un citur Eiropā, ir skaidrs, ka pastāv gan ievērojamas atšķirības, gan būtiskas kopīgas iezīmes. Runājot par atšķirībām, darba ar jaunatni mērogs un infrastruktūra visās trīs valstīs ievērojami atšķiras. Īrijā ir savs Bērnu un jaunatnes lietu departaments, kā arī Izglītības un apmācības padomes, kas pārvalda līdzekļus un atbalsta darba ar jaunatni attīstību vietējā līmenī. Latvijā darbs ar jaunatni tiek nodrošināts neregulāri, tikai 2 vai 3 valsts līmeņa jaunatnes organizācijas saņem regulāru tiešu valsts finansējumu, un dažās pašvaldībās darbs ar jaunatni nenotiek. Vēl nesen vienīgie jaunatnes centri Ziemeļmaķedonijā tika finansēti no ārvalstu donoru līdzekļiem. Turklāt pašlaik notiek pilotprocess, izmēģinājuma posms, ko vada Jaunatnes un sporta aģentūra sadarbībā ar 4 pašvaldībām un Jaunatnes darba savienību, lai izveidotu pirmos pašvaldību atbalstītos jaunatnes centrus. Īrijā ir izstrādāti īpaši tiesību akti par darbu ar jaunatni, kas regulē darbu ar jaunatni kā profesiju, savukārt Latvijā jaunatnes darba politika tikai nesen sāk veidoties plašākā jaunatnes politikas kontekstā. Maķedonijā jaunākās politikas attīstības tendences ietver iniciatīvas regulēt darbu ar jaunatni kā profesiju, izmantojot tādas mehānismus kā ētikas kodeksi, profesionālie standarti vai jaunatnes darbinieku profesionālo struktūru izveide. Profesionālās izglītības un apmācības dimensija atkal ir atšķirīga, jo Latvijā nepastāv formāla profesionālā izglītība un apmācība darbam ar jaunatni, savukārt Maķedonijā šādi procesi ir tikai sākumstadijā. Īrijā specializēta profesionālā izglītība un apmācība jaunatnes darbiniekiem ar izcilību ir iekļauta vairākās universitātēs un citās mācību iestādēs. Šo pārmaiņu rezultātā darba ar jaunatni kvalitāte visās trijās valstīs ir ievērojami atšķirīga.

Darba ar jaunatni definīcijas Latvijā un Maķedonijā liecina par darba ar jaunatni potenciālu saistīt jauniešus ar lēmumu pieņemšanu. Latvijā skaidri atzīta darba ar jaunatni nozīme “jaunatnes politikas īstenošanas nodrošināšanā”. Maķedonijā darbs ar jaunatni tiek definēts kā atbalsts “jauniešu autentiskai attīstībai, lai īstenotu viņu vispārējo personisko, sociālo un pilsonisko potenciālu un aktīvi iesaistītos kopienas dzīvē”. Tomēr Īrijā jauniešu demokrātiska līdzdalība nav acīmredzama darba ar jaunatni politikas iezīme, un pašreizējā programmā uzsvars tiek likts uz individuālo personīgo attīstību, nevis politisko iesaistīšanos vai kopienas attīstību. Pievēršot uzmanību tam, kas piedalās, jāatzīmē, ka pašlaik Īrija ir vienīgā valsts, kurā jaunieši arvien biežāk tiek mērķtiecīgi atlasīti un profilēti. Īrijas pētījuma dalībnieki uzskatīja, ka tas sašaurina darba ar jaunatni potenciālu, un tā vietā aicināja nodrošināt daudzveidīgu vispārēju piedāvājumu, nevis šauru, mērķtiecīgu pieeju.

Neraugoties uz šīm ievērojamajām atšķirībām, ir pārsteidzošas kopīgas iezīmes. Visbiežāk konstatētā problēma bija jaunatnes darba ieguldījuma sabiedrībā atzišanas trūkums, kā arī izpratnes trūkums par jaunatnes darbinieka profesionālo lomu. Pat Īrijā, kur darbs ar jaunatni pastāv jau ilgu laiku, jaunatnes darbinieki bieži vien tiek uzskatīti par mazāk līdzvērtīgiem citiem sociālās jomas profesionāļiem.

Visās valstīs par galveno problēmu tika atzīts ilgtspējīga finansējuma trūkums un hroniski nepietiekams jaunatnes darba nodrošinājums, un jaunatnes darba organizācijām izvirzītās prasības šo problēmu vēl vairāk saasināja, jo finanšu pārskatu sniegšanas pienākumi tika raksturoti kā apgrūtinoši, kā rezultātā samazinājās tiešais darbs ar jauniešiem.

Bieži novērojamas ir problēmas, kas saistītas ar darba ar jaunatni ilgtermiņa plānošanu sakarā ar nenoteikto politisko situāciju kopumā, kā arī kultūras faktoriem dažās valstīs. Pētījuma dalībnieki uzsvēra, ka vēlēšanas var mainīt politiskās prioritātes un tādējādi ietekmēt gan politikas veidošanu, gan īstenošanu. Bieži mainoties politikas virzienam, mainās arī tas, kādam darbam ar jaunatni tiek piešķirts finansējums un kādi rezultāti tiek sagaidīti, tostarp tiek precizēti noteiktie rezultāti. Kā ierosināja viens dalībnieks, "nauda aiziet tur, kur diktē politika".

Tas, kā šie rezultāti tiek novērtēti vai "izmērīti", rada papildu problēmas darbā ar jaunatni. Finansējums mēdz būt saistīts ar kvantitatīvām prasībām un rādītājiem, tas nenodala jaunatnes darba attīstošu un neattīstošu praksi un nenovērtē papildu laiku un prasmes, kas nepieciešamas, lai strādātu ar visvairāk atstumtajiem jauniešiem. Darba ar jaunatni programmu un finansējuma īstermiņa raksturs rada problēmas gan kvalitatīva darba nodrošināšanā, gan rezultātu "pierādījumu" sniegšanā. "Īsāk sakot, tas ir spiediens sasniegt vairāk un plašākā teritorijā ar mazāk resursiem nekā iepriekš, un tas var būt nežēlīgi attiecībā uz kvalitāti," teica viens praktizējošs darbinieks. Viņi apgalvo, ka to ietekmē rentabilitātes perspektīva, kā rezultātā darbs kļūst finansējuma vadīts, un ilgtermiņa redzējums un orientācija uz procesu zūd. Darba ar jaunatni principi un prakse tiek apdraudēta, dažās organizācijās darba virzītājspēks kļūst rezultāti, nevis tas, ko jaunieši vēlas vai kas viņiem ir vajadzīgs, un samazinās spēja reaģēt uz vajadzībām.

Visās valstīs tika atzīts, ka jaunatnes sektoram ir jānovērtē un jābūt novērtētam, lai ietekmētu turpmāko politiku un "piespiestu" pienācīgi īstenot esošo politiku. Secinājumi liecina, ka jaunatnes darbinieki ir galvenās ieinteresētās personas, kas nodrošina, ka valdības politika ir jauniešu interesēs. Tas notiek, veicinot jauniešu izpratni par politiku un radot un atbalstot jauniešu līdzdalības veidus, lai viņi varētu dot savu ieguldījumu politikas izstrādē un attīstībā. Turklāt jaunatnes darbinieki var pievienot savu viedokli svarīgākajās politikas jomās, izmantojot savu unikālo ieskatu jauniešu dzīvē, vienlaikus prasot politikas veidotājiem atbildību par to, ko viņi ierosina. Kopumā tika konstatēts, ka trūkst izveidotu mehānismu strukturētai jaunatnes darbinieku iesaistei politikas veidošanā, kā arī pastāvēja bažas, ka politikas veidotāji ne vienmēr saprot darbu ar jaunatni. Tomēr tika konstatēti arī jēgpilnas iesaistīšanās piemēri, piemēram, Jaunatnes darbinieku savienības iesaistīšanās Ziemeļmaķedonijā ir lielisks piemērs tam, ka jaunatnes darbinieki aktīvi darbojas politikas veidošanas jomā.

Visās trijās valstīs pētījuma dalībnieki vēlas rīcībpolitikas un prakses pamatnostādnes, kas atbalstītu viņu darbu, norādot, ka tās veicinātu lielāku atbildību, uzlabotu profesionalitāti un sniegtu standartizētus plānošanas un pārdomu modeļus. Šīs sistēmas atbalstītu jaunatnes darbiniekus, lai viņi savā praksē ievērotu standartus, bet atzītu, ka ir nepieciešama profesionalitāte, laika un dziļuma nepārtrauktība un ilgtspēja, lai radītu apstākļus jaunatnes darba vislabākā potenciāla īstenošanai. Projekta dalībnieki atzīst, ka tam ir nepieciešami ilgtspējīgi resursi, un jaunatnes nozarei katrā valstī ir jāiesaistās šādu sistēmu izstrādē, lai nodrošinātu, ka tās ir piemērotas mērķim.